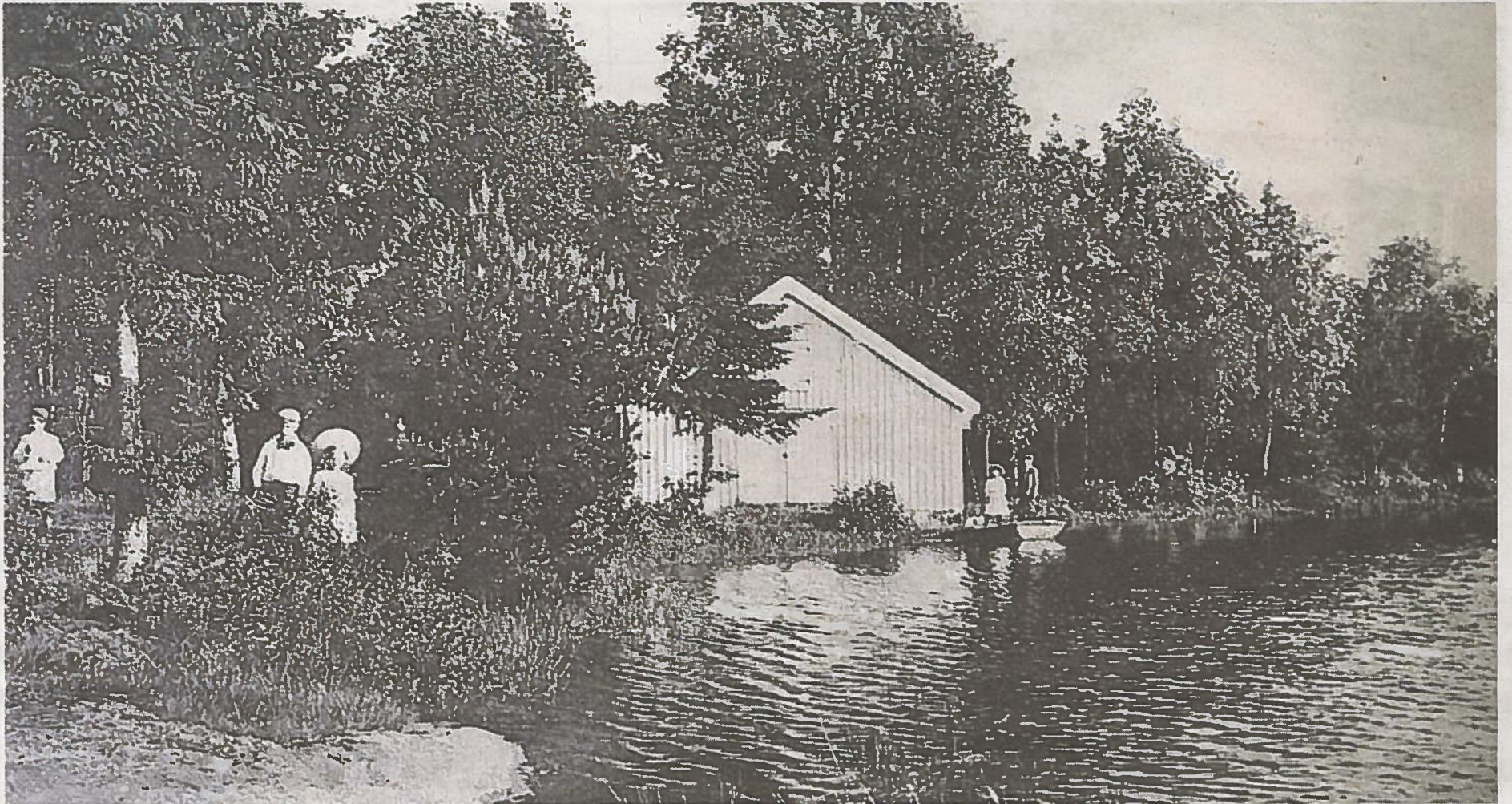

Fastboende og innflyttere i E

VANNVERKET: Parti fra sørlige del av Bugårdsdammen. Vannet kunne drikkes og ørreten trivdes i dammen. Bygget var pumpestasjon. Løvtrærne i bakgrunnen ble tidlig erstattet av bartrær. Fundamentene etter pumpestasjonen ble fjernet og grantrærne hugget i 1978-79. **UDATERT PROSPEKTKORT.**

På begynnelsen av 1970-tallet var vi en guttegjeng fra Virik som fisket nær sagt hva som helst og hvor som helst innenfor rekkevidde av en sykkeltur etter skoletid. Bugårdsdammen lå i nærområdet og i det gulbrune vannet var det karuss i store mengder.

DAG INGEMAR BØRRESEN
dag.borresen@vestfoldmuseene.no

Vi var overbevist om at det var ulovlig å fiske i dammen og drev snikfiske med snøre, fiskekrok og loff som vi fuktet og rullet til kuler som agn. Det var ingen sak å fiske 20-30 karusser på en time eller to. De fleste ble sluppet ut igjen og levde trolig videre i dammen i beste velgående.

Karuss er en karpfisk og nykommer i norsk natur. Den ble satt ut flere steder i landet på 1800-tallet og ofte av embetsmenn og prester. Vannverket og parkanlegget i Bugården ble anlagt i 1875-76, og karuss ble trolig satt ut et par år senere. Karussen livnærer seg av larver, krepsdyr og store mengder plankton, og bidrar til å hindre gjengroing av næringsrike dammer og tjern.

ULOVLIG UTSATT: Gjedde er en ny art i Bugårdsdammen. Få steder i Norge har produsert så mange store gjedder på kort tid. Fisken på over 8,5 kg ble tatt av en polsk sportsfisker en solfylt junidag i 2010. **FOTO. DAG I. BØRRESEN.**

Kokt karuss med fløtesaus

Noen ganger ble karuss satt ut for å brukes til dyrefôr, men den var også en velansett matfisk. I 1850-årene anbefalte den kjente kokebokforfatteren og prestefruen Hanna Winsnes å koke karuss og servere den varm med fløtesaus eller kald med pepperrotsaus. I Tyskland og Tsjekkia tilberedte man gjerne karuss rullet i baconstrimler og trukket i øl.

Det ble også satt ut abbor i Bugårdsdammen. Ved en anledning i 1911 kom det flere abbor ut av vannledningen som gikk fra dammen og ned til bryggene ved fjorden. På 1970-tallet var det fortsatt store mengder abbor (og av betydelig størrelse) i dammen. I mindre vann er abbor ofte småvokst og opptrer som såkalte «tusenbrødre», men i

Bugårdsdammen var gjennomsnittsstørrelsen på flere hundre gram og det ble tatt større eksemplarer på en kilo eller mer på sluk.

Det har vært enda flere fiskearter i Bugårdsdammen. På våren og forsommeren kunne man fange små kullsvarte «stegg» helt inne ved land. Dette var hanner av trepigget stingsild i gytedrakt. Tidligere var det også «stegg» i Virikdammen sørøst for Krokemoveien. Det har dessuten ved flere anledninger vært satt ut ørret i Bugårdsdammen med tanke på sportsfiske.

Fredet fiskeart

Like før jul i 1978 ble Bugårdsdammen tømt. Det var besluttet at Krokemoveien skulle legges om slik at deler av vollen i søndre del av dammen måtte flyt-

tes. De store gamle grantrærne ble felt og dammen forminsket. Nedtappingen førte til at mye av fisken i dammen ble ført ut i Virikbekken. I bekkeløpet ned til jernbanelinjen ved Skiringssalsveien ble kulpene fylt av fisk som gikk den sikre død i møte. Kuldegrader, og kloakk fra Krokemoa som gikk urensset rett ut i bekken, tok livet av fisken i løpet av noen dager.

Miljøvernelever fra Ranvik ungdomsskole med lærer Tore Jacobsen i spissen varslet pressen. Dette var en «fisketragedie av dimensjoner» skrev Vestfold Fremtid. I tillegg til karuss og abbor i små og store størrelser var det mye ål i bekken, noe som viste at dammen også hadde en betydelig ålebestand.

Ålens livssyklus er et mysterium i seg selv. Ålen i Bugårdsdammen hadde nok som all ål i norske vassdrag vandret som yngel (glassål) fra Sargassohavet i Karibia til norskekysten. Fra sjøen tok den seg opp til Bugårdsdammen via Hemsjøen og Virikbekken, til tross for at bekken den gang var svært forurenset. Etter opptil 20 år i ferskvann fulgte ålen samme rute tilbake til gyteplatene i Sargassohavet. I dag er ål en «rødlistet» dvs. en sterkt truet art og totalfredet i Norge. Det er uvisst, men ikke utenkelig at det fortsatt lever ål i Bugårdsdammen.

«Krokodille» med måker

I senere tid er det gjedda som har spilt hovedrollen blant fisken i Bugårdsdammen. Hvem som har satt den ut er ikke kjent, men det er påfallende at den dukket opp kort tid etter at Sandefjord

Bugårdsdammen

FREDET FISKEART: Ved juletider i 1978 var øvre del av Virikbekken full av levende og død fisk fra Bugårdsdammen. Arne Haugbjørg (15) viser fram en stor ål. Faksimile fra Vestfold Fremtid.

FOTOGRAF VAR JAN BROMS.

kommune på lovlig vis hadde satt ut ørret i dammen. Utsetting av fisk i Norge må godkjennes av myndighetene. Ulovlig utsetting kan være en trussel mot det biologiske mangfoldet i norske vann og vassdrag.

Utsetting av gjedde var for øvrig en ugjering med lange tradisjoner på den norske landsbygda. Kjente man en bonde som eide et godt ørretvann og ville skade ham av en eller annen grunn, satte man ut gjedde. På kort tid var ørretbestanden en saga blott.

Gjedda er populær som sports- og matfisk over store deler av Europa, men har ikke samme status i Norge. Bugårdsdammens karusser, abborer og ørreter var et nærmest uuttømmelig matfat for den hurtigvoksende rovfisken og dammen ble snart kjent som et gjeddeeldorado. Det ble fisket hundrevis av gjedder og flere på over 10 kilo. Bugårdsdammen var landets beste gjeddevann og trakk til seg sportsfiskere fra hele Østlandet. I 2006 fortalte et eldre ektepar på kveldstur at de hadde sett en gigantisk gjedde i vannskorpen, og det har senere vært antydning at det fortsatt lever et eksemplar på 17-18 kilo i dammen. Det har vært en rekke rapporter om at gjeddene spiser andunger, måker og til og med voksne ender!

Et tøft liv i andedammen

Karussene i Bugårdsdammen har på sett og vis tilpasset seg livet med storgjeddene. De er langt færre enn tidligere, men har vokst seg betydelig større, helt opp imot 1,5 kg. Det merkelige med karusser i vann hvor det blir introdusert gjedde som ny art, er at karussene i løpet av kort tid utvikler en bredere og høyrygget kroppsform som gjør dem mindre sårbare for angrep fra rovfisk.

Det har vært satt ut ørret i Bugårdsdammen ved flere anledninger, men det er lite trolig at mange (om noen) har overlevd. Vannkvaliteten om sommeren er dårlig ikke minst på grunn av overgjødning som følge av den store ande- og måkebestanden, gjengroing og liten vannsirkulasjon. Det er også påvist svært lave konsentrasjoner av oksygen i vannet når dammen er islagt vinterstid. Den store karussbestanden bidro trolig også til å holde vegetasjonen i dammen i sjakk, men de fleste karussene har blitt gjeddemat. At den algebrune og illeluktende andedammen man opplever på varme sommerdager faktisk har vært drikkevannsreservoar er temmelig vanskelig å forestille seg.

SPORTSFISKE: Ryktene om storgjeddene i Bugårdsdammen har lokket sportsfiskere fra hele landet. FOTO: DAG I. BØRRESEN.

Børste med hvalbarder

ODD GALTELAND

Tidlig i den moderne hvalfangsts historie var bardene på hvalene av stor verdi, særlig retthvalbardene. Selve bardene ble skåret opp i tynne spiler og ble blant annet brukt til korsetter, paraplyer, salatbestikk og som topp på fiskestenger. Hvalbardehåret ble brukt til møbelstopp, børster og koster. På bildet ser vi en klesbørste i beiset tre med hvalbardehår laget i 1935. Noen omfattende produksjon av disse børstene ble det aldri. Børsten tilhører Hvalfangstmuseets samling.

Kos XV/Grimstad

ODD GALTELAND

Hvalbåten Kos XV ble under 2. verdenskrig ble rekvirert av den Kongelige Norske Marine. Kos XV var på 258 brt. og bygd ved Smith's Dock Co., Middlesbrough i 1932 for Kosmos II A/S. I sesongen 1939/40 fanget den for kokeriet Ulysses. Sigurd Jahre fra Sandefjord var skytter. Båten ble etter krigsutbruddet 9. april dirigert til Halifax i Canada og leid ut til Royal Navy. Seilte så over til England hvor den i 1941 ble ominnredet og utstyrt som minesveiper og ble del av 2. minesveiperdivisjon med stasjon i Plymouth - Falmouth. Senere samme år omdøpt til KNM Grimstad. Båten som seilte med norsk mannskap, kom seg helskinnet gjennom krigen og ble tilbakelevert eierne i 1946 og omdøpt til sitt opprinnelige navn, Kos XV. Fanget i perioden 1946 til 1951 for Sir James Clark Ross (II), Kosmos III, Anglo Norse og Antarctic (II). Ble så i 1951 solgt til Cia. Industrial de Valparaiso, Valparaiso, Chile og omdøpt til Indus 10 og fanget for landstasjoner i Quintay og Molle i Chile. I 1963 omdøpt til Don Ramon.

SANDEFJORD LOKALHISTORISKE SENTER

på Pukkestad gård

Har du bidrag til denne siden?

Levér den i avisresepsjonen, mrk. Lokalhistorisk senter. Bilder merkes med hvem, hva, hvor, når, og helst med en beskrivelse. Husk navn og adresse på utlåner. Har du elektronisk stoff, send det til lokalhistorie@sb.no

Sandefjord Lokalhistoriske senters info-gruppe:

Sideansvarlig: Harald Fevang,

Bildeansvarlig: Bjørn Marum Olsen.

Medarbeidere: Sven Erik Lund, Ragnar Iversen, Bjørn Hoelseth, Dag I. Børresen, Gro Midttun, Svein Olav Løberg og Roger Davidsen.

Kontaktperson:

Sven Erik Lund, tlf. 928 27 154, sv-er-lu@online.no